

TREI

Anii magici

Cum să înțelegem și să
rezolvăm problemele copiilor

Selma H. Fraiberg

Traducere din engleză de Marilena Dumitrescu

Cuprins

Introducere de T. Berry Brazelton.....	11
Prefață	15

PARTEA I: INTRODUCERE

Totul despre vrăjitoare, căpcăuni, tigri și sănătatea mentală	25
Fabulă.....	25
Ce este sănătatea mentală?	29
Ce este anxietatea?	34
În primul rând: un protector uman împotriva pericolului.....	37
Eul se apără de pericol	40
„Tigrul care râde“	42
Copilul mic, om de știință.....	51
Imaginația, intelectul și sănătatea mentală	55

PARTEA A II-A:

PRIMELE OPTSPREZECE LUNI

Nu mai picoti și fii atent	65
Nou-născutul	65
De ce zâmbește copilul?	70
Lumea ca un puzzle.....	74
Despre a deveni o persoană.....	78
Cazul obiectului care dispare.....	82

Deplasarea și perspectivele.....	87
Locomoția și sinele solitar.....	91
Sosesc misionarii	99
La optsprezece luni	105
Civilizarea și nemulțumirile ei	107
La ce e bună teoria?	107
Programul de hrănire	
și teoriile legate de acesta	112
Tulburări legate de anxietatea de separare.....	118
Activitatea aduce cu sine și probleme	127
Introducere în educația sfincteriană.....	137
Câteva tulburări	
legate de educația sfincteriană	148
Prevenirea tulburărilor	
prin detectarea lor din timp.....	152

PARTEA A III-A:

OPTSPREZECE LUNI, PÂNĂ LA TREI ANI

În Brobdingnag	157
Magicianul.....	157
Abracadabra.....	163
Călătorie în Brobdingnag.....	173
Magia și știința.....	181
„Eu“	190
Educația în spiritul realității	206
Formarea conștiinței	206
Punctele slabe ale sistemului de control.....	223
Să-l ajutăm pe copil	
să-și depășească spaimele.....	234

PARTEA A IV-A:

DE LA TREI LA ȘASE ANI

O schimbare în centrul universului.....	249
Către vârsta rațiunii	249

Oameni și șoareci	254
„Cine sunt eu?” „De unde vin?”	266
Despre Complexul Oedip	278
Educația pentru iubire	288
Semnificația educației sexuale.....	288
Dilema părinților	291
Până unde ar trebui să satisfacem curiozitatea copilului	296
Despre transmiterea informațiilor referitoare la sex	298
Rolul educativ al părinților în etapa oedipiană	305
Identificarea.....	310
Despre a fi fată.....	314
Despre a fi băiat.....	320
Formarea conștiinței	328
Zorii conștiinței.....	328
Disciplina.....	330
Oprimat.....	338
Psihologia pedepsei	340
Dobândirea valorilor morale.....	357
Dreptul de a simți	369

PARTEA A V-A: CONCLUZII

Spre viitor	385
Tot felul de destine.....	385
Lecții din laboratoarele erorilor și dezastrelor umane.....	395
Lecții dintr-o instituție model	401
Ne putem asigura împotriva nevrozei?.....	404

Introducere

Cartea de față, care a împlinit deja vârsta de jumătate de secol, este o piatră prețioasă. Am citit-o cu mulți ani în urmă și la vremea aceea m-a entuziasmat. Acum, când o recitesc, o găsesc excepțională. Selma Fraiberg are nu numai un talent uimitor ca povestitoare, ci și o tușă admirabilă, plină de perspicacitate. Vorbind despre primii ani de viață ai copiilor, ea le conferă personajelor viață și magie pentru că ne conduce în imaginația copilului, într-o lume pe care fiecare dintre noi începem să o evocăm înlăuntrul nostru. Autoarea ne poartă cu sine pe firul lecturii despre copiii „ei” și despre ceea ce îi povestesc aceștia cu privire la gândurile și visele lor cele mai tainice. Fiecare dintre noi resimțim temerile copilăriei, motivele pentru care copilul nu minte și recunoaște că a greșit și începem să înțelegem de ce trebuie să ne cercetăm în dulap pentru a găsi vrăjitoarele unei fete.

Am avut șansa extraordinară de a face cunoștință cu Selma în momentul când ea își rafina modul de abordare. Am întâlnit-o prima oară făcând practică împreună și m-a vrăjit cu poveștile ei. Mai târziu, am cunoscut-o

ca bunică, pentru că împreună cu fiica ei a adus-o la mine pe nepoată. Toți trei — mamă, bunică și pediatru — am urmărit acest copil minunat crescând. Fiecare moment s-a încărcat de semnificație. Fiecare răspuns ne-a umplut de încântare laolaltă. Când copilul a intrat în al doilea an de viață, fiecare din pașii evoluției lui a fost pentru noi o fereastră spre lumea pe care o părăsisem din punct de vedere fizic, dar în care puteam reintra observând dezvoltarea acestei micuțe ființe. Am început pe rând să fim obsedați de ea, ca și când *toți* am fi fost din nou părinți. Ce experiență excepțională, să participăm la ceea ce a putut înțelege și observa Selma, să avem ocazia de a vedea ce însemna pentru fiica sa perspectiva ei, de bunică. A fost acest copil analizat prea mult? Desigur. Nu avem toți obiceiul de a interpreta dezvoltarea copiilor noștri prin prisma experiențelor din propriul nostru trecut, ceea ce Selma numește „stafiile din camera noastră de copil”? Aceste stafii ne spun cum trebuie să înțelegem comportamentul copiilor noștri și să adăugăm stratul de magie sensului pe care îl dă copilul propriului său comportament.

Să presupunem că înțelesul pe care îl atribuim noi este greșit sau prea puternic și că depășește capacitatea copilului de a înțelege pasul pe care tocmai l-a făcut în dezvoltarea sa. Putem fi obiectivi și sensibili față de importanța procesului de învățare independentă? Față de evoluția copilului către conștiința de sine și de adaptarea lui la fiecare etapă nouă de dezvoltare? Această carte ne ajută să recunoaștem nevoile copilului. Ea îi va ajuta pe părinții plini de râvnă să-și ia răgazul de a reevalua rolul ce le revine — ca factori de protecție, mai degrabă decât de protecție exagerată.

De exemplu, Selma ne prezintă nevoia unei copile de patru ani de a trăi fricile care îi echilibrează sentimentele agresive. O putem proteja de aceste frici? Bineînțeles că nu. Ele fac parte din procesul ei de adaptare la o etapă importantă din propria dezvoltare — conștientizarea (1) a noului sentiment de putere și influență asupra lumii ei, (2) a noii dorințe de a domina lumea respectivă cu scopul de a recunoaște acea putere în ea însăși, (3) a reglării controlului asupra acelei puteri, astfel încât puterea să poată fi resimțită și folosită în momente de necesitate, dar fără a distruge lumea pe care copila încearcă să o cucerească. Acea lume este, desigur, chiar ea. Prin aceste mecanisme excepționale, ea are posibilitatea de a-și însuși atributele cele mai importante: conștiința de sine și reziliența, pentru a putea depăși experiențe copleșitoare. Cât de importanți sunt acești ani!

Ca părinți, noi toți dorim să ne sprijinim copiii de vârste mici să parcurgă fiecare etapă de dezvoltare. Probabil că vom face prea mult și vom deveni exagerat de protectori. În mod inevitabil vom face greșeală după greșeală. Este ceea ce mi-a făurit convingerea că, în mare parte, învățăm să fim părinți din propriile greșeli. Succesele noastre se resorb și rareori reușim măcar să le recunoaștem, dar greșelile sunt amplificate de copil și de noi înșine și ne sunt aruncate în față în repetate rânduri de comportamentul „deviant” al copilului. Fiecare trăim zilnic senzația că am ratat. Minunatele povești ale Selmei, înțelepciunea și sfaturile ei ne redau curajul și ne fac să recunoaștem că „nu este totul pierdut”. Exuberanța copilului, capacitatea lui de a trece peste aceste greșeli „traumatizante” și de a-și reconstitui propria lume

ne dau fiecăruia dintre noi, părinții, o nouă speranță. Copilul poate redeveni plin de viață. Dar noi?

Selma ne conferă puterea și plăcerea de a simți de la bun început afecțiunea dintre părinte și copil, specifică primilor ani ai copilăriei. Aceasta este prima cărămidă, extrem de necesară construcției. Apoi fiecare etapă a primilor ani este privită prin fereastra unui caz. De exemplu, modul în care un copil de zece luni examinează un scaun, îl desface în bucăți și îl reasamblează în minte, înainte de a avea curajul să se cațere pe el. Observațiile Selmei ne înzestreză cu darul de a îndrăzni să atribuim un înțeles comportamentului copilului pe parcursul dezvoltării lui. Pe măsură ce înțelegem sensul pe care îl dă copilul și modul lui de a gândi, vom deveni fără dificultate partenerul lui în procesul de hrănire, de educație sfincteriană și de disciplinare, prin învățatură mai degrabă decât prin pedeapsă. Putem gândi și noi așa cum gândește copilul — astfel încât să nu ne mai exercităm contribuția doar de sus în jos. „Faci asta pentru că așa spun eu” devine „hai să stăm de vorbă și să ne împărtășim ideile”. Ne putem alătura copiilor noștri întrebându-i: „Ce vrem să realizăm?”

Citind cartea Selmei, avem o ocazie unică de a ține pasul cu visele pline de fantezie ale copiilor. Ea umple de viață fiecare etapă de dezvoltare emoțională și mentală. Fiecare părinte va simți că a reintrat în lumea copilăriei pe care o înțelege mai bine și pe care o poate retrăi împreună cu copilul său. Nu este aceasta magie?

Prefață

Anii magici sunt primii ani ai copilăriei. Folosind cuvântul „magic“ nu vreau să spun că lumea în care trăiește copilul este o vrăjitorie în care sunt satisfăcute cele mai adânci dorințe. Numai în mintea adulților copilăria este un paradis, un timp al inocenței și al bucuriei senine. Amintirea unei Epoci de Aur este o amăgire căci, iată ironia, niciunul nu ne aducem aminte de această perioadă. În cel mai bun caz avem câteva amintiri nu prea clare, puține imagini tulburi și inexacte care, de cele mai multe ori, nu ne lămuresc nici de ce le-am ținut minte. Prima perioadă a copilăriei, de aproximativ cinci ani, este acoperită, ca un oraș îngropat și ori de câte ori ne întoarcem la vremea ei alături de propriii copii, ne simțim ca niște străini și nu ne prea descurcăm.

Sunt ani „magici“ deoarece copilul în primii ani de viață este un magician — în sensul psihologic al cuvântului. Prima lui concepție despre viață este una magică; copilul crede că acțiunile și gândurile lui pot provoca evenimente. Mai târziu, el extinde acest sistem magic, descoperă atribute umane în fenomenele naturale și îi vede pe oameni ca fiind cauzele supranaturale ale

evenimentelor naturale sau ale întâmplărilor banale ale vieții lui. Treptat, pe parcursul acestor cinci ani, copilul capătă cunoștințe despre o lume obiectivă și devine capabil să-și desprindă observațiile și concluziile de distorsiunile unei gândiri primitive.

Dar lumea magică este o lume instabilă, uneori o lume de fantasmе și, până ce își croiește drum înspre rațiune și o lume obiectivă, copilul trebuie să se lupte cu ființele periculoase ale imaginației lui și cu pericolele reale și imaginare din lumea exterioară, iar noi suntem periodic confrunțați cu inexplicabilele lui temeri sau comportamente derutante. Multe dintre problemele pe care le prezintă copilul în acești primi ani sunt, pur și simplu, dereglări create de un sistem mental primitiv, care nu a fost încă pus sub stăpânire și la locul lui de către procesele gândirii raționale.

Cartea spune povestea dezvoltării personalității pe parcursul primilor ani de viață, descrie și pune în discuție câteva dintre problemele tipice ce apar în fiecare etapă de dezvoltare. Am încercat să fac din volumul de față o carte practică, iar pentru ilustrare m-am bazat în cea mai mare măsură pe întrebările și problemele cu care au venit la mine de-a lungul anilor părinții unor copii normali. Dar, așa cum fiecare părinte știe, nu există răspunsuri scurte la ghicitorile pe care ni le pun în față copiii de vârstă preșcolară. Nu există indicii gospodărești, instrucțiuni de folosire sau antidoturi universale care să fie prescrise pentru creșterea copiilor. Ceea ce ne oferă soluția corectă în momentele critice este capacitatea noastră de a înțelege, adesea capacitatea de a înțelege intuitiv a părintelui aflat în raport intim cu copilul său. Dar viața interioară a unui copil foarte mic ne este adesea

inaccesibilă. Pentru că noi nu ne amintim de această perioadă de viață, nu putem pătrunde ușor în lumea copilului, iar intuiția și imaginația adultului de multe ori eșuează în fața problemelor pe care le prezintă copilul preșcolar.

De aceea mi s-a părut că o carte de acest fel poate fi cu adevărat practică dacă va face mai mult decât să descrie problemele tipice și să propună metode de abordare. Ea trebuie să ofere și o pătrundere în mentalul copilului preșcolar și să deducă principii de creștere a copilului atât pe baza datelor despre dezvoltare, cât și a expectațiilor culturii căreia îi aparținem. Din aceste rațiuni, am dorit să organizez această carte în jurul etapelor de dezvoltare și să corelez problemele și metodele specifice fiecărei perioade. În acest scop am împărțit primii ani ai copilăriei în trei perioade, prima acoperind primele optsprezece luni, a doua cuprinzând intervalul dintre vârsta de optsprezece luni și cea de trei ani, iar cea de-a treia întinsă de la trei la șase ani. Cartea abordează fiecare perioadă într-o secțiune separată, constituită dintr-unul sau două capitole introductive ce descriu dezvoltarea personalității, urmate de un capitol sau mai multe dedicate problemelor practice ale creșterii copiilor.

Dacă înțelegem procesele dezvoltării copilului, vom vedea că fiecare etapă de dezvoltare aduce cu sine probleme caracteristice. Metodele părinților de a-și ajuta copiii trebuie să țină cont de dezvoltarea fiecărui copil și de echipamentul lui mental din fiecare etapă. Aceasta înseamnă că este inutil să vorbim de pe o poziție categorică despre „anxietățile copilăriei” sau despre „probleme de disciplină în copilărie”. Anxietățile copilului de doi ani nu sunt aceleași cu anxietățile copilului de cinci

ani. Chiar dacă sub pat se ascunde același crocodil de la vârsta de doi ani a copilului până la cinci ani, crocodilul copilului de doi ani nu este aceeași fiară cu crocodilul copilului de cinci ani — din punct de vedere psihologic. El a avut ocazia să crească o dată cu băiețelul și este mult mai complex după trei ani petrecuți sub pat, decât a fost în ziua în care s-a instalat acolo. Mai mult, ceea ce faceți cu crocodilul când băiețelul are doi ani nu este ceea ce faceți cu el atunci când băiețelul are cinci ani. Copilul de doi ani nu vorbește încă prea bine. Iar copilul de doi ani ne creează alte dificultăți, pentru că el este convins că sub pat se află un crocodil. Copilul de cinci ani, pe de altă parte, poate discuta despre problema crocodilului și are în plus avantajul că nu prea crede că acolo se află un crocodil. Iată de ce o carte practică pentru părinți trebuie să abordeze problema crocodilului o dată din punctul de vedere al copilului de doi ani și încă o dată din punctul de vedere al celui de cinci ani.

În același fel, când se pune problema „disciplinei“, facem lucruri diferite când învățăm un copil de doi ani să se autocontroleze sau unul de cinci ani. Iar dacă vrem ca disciplina să prindă rădăcini, trebuie să cunoaștem cum este un copil de doi ani, ce posibilități are el de a-și controla impulsurile și cum este un copil de cinci ani și cum este el echipat pentru a coopera cu măsurile noastre de disciplină. Este util să știm în acest caz că un copil de cinci ani are, sau ar trebui să aibă, elementele incipiente de conștiință și posibilitatea reală de autocontrol și că pentru a-l învăța cu disciplina trebuie să apelăm la aceste elemente. La fel de util este și să știm că un copil de doi ani nu are încă pârghiile interioare de control și că eforturile noastre de disciplinare trebuie să țină cont de sis-

temul lui de control încă imperfect, dar să meargă în direcția construirii conștiinței. Este evident, așadar, că metodele pe care le folosim pentru a disciplina copilul de doi ani vor fi altele decât cele pe care le folosim cu un copil de cinci ani. Vedem, de asemenea, că nu putem vorbi de „disciplină“ fără să punem principiile și metodele în relație cu etapa de dezvoltare.

Mi-a sugerat această carte Helen Steers Burgess, care reușește performanța de a urmări cu atenție și de a fi la curent cu tot ceea ce este legat de educația părinților și de cercetările clinice privind copilul și care este consilier editorial pentru aceste domenii la editura Scribner. Ca editor și consilier pentru părinți, ea a avut impresia că cercetările clinice au progresat mult în privința înțelegerii psihologiei sugarului și a copilului mic, că mare parte din cercetările psihanalitice și din cunoaștere în zona dezvoltării eului au implicații uriașe pentru creșterea copiilor, dar că foarte puțin din acest material este ușor accesibil părinților. Ea s-a gândit că pe părinți i-ar putea interesa o carte în care o parte dintre problemele creșterii copiilor ar fi prezentate din perspectiva gândirii și a cercetărilor curente. Așa a început una dintre cele mai fructuoase colaborări dintre un editor și un autor, iar cartea care a rezultat este produsul multor ședințe editoriale și a încă mai multor revizuiți decât putem ține minte vreuna dintre noi. Dacă această carte reușește să fie un manual practic pentru părinți, mare parte din merit îi aparține doamnei Burgess.

Deși responsabilitatea pentru ideile exprimate în acest volum îmi aparține, doresc să menționez aici ceea ce datoroz unor oameni de știință din domeniu. Scrierile Annei Freud privind psihologia eului și studiile ei refe-

ritoare la dezvoltarea copilului în primii ani de viață au făcut lumină asupra universului copilăriei pentru lucrători din cele mai diverse profesii și au constituit pentru mine o introducere și cel mai valoros ghid prin anii „magici”. Lucrarea lui René Spitz despre psihologia copilăriei stă la baza sau în prim-planul unor ample secțiuni din această carte, în special în Capitolele II, IV și IX. Scrierile lui Heinz Hartmann și ale regretatului Ernst Kris din domeniul psihologiei eului psihanalitic au influențat profund propriul meu mod de gândire și am extras din lucrările lor anumite idei ce par a avea valoare practică în creșterea copiilor. Cercetările efectuate de Jean Piaget asupra modului în care copilul construiește realitatea au constituit o parte a documentației pe baza căreia am scris despre dezvoltarea mentală în primii ani de copilărie. Cu toate acestea trebuie să specific faptul că, deși acești autori mi-au influențat gândirea, mie și altora din domeniu, nu am încercat să reprezint teoriile niciunui dintre ei (dacă nu am specificat altceva în text) și îmi asum responsabilitatea pentru a fi colaționat mai multe studii despre același subiect și pentru a fi ales dintre mai multe idei disparate și contradictorii referitoare la unul și același subiect.

Soțul meu, Louis, mi-a oferit ajutorul și sfaturi competente pe tot parcursul pregătirii manuscrisului și, mai presus de toate, mi-a oferit darul clarității sale ori de câte ori am avut nevoie, ceea ce s-a dovedit a fi foarte des. Cartea aceasta datorează foarte mult autorității finale a stiloului său și sprijinului generos și entuziast cu care a susținut acest proiect, încă de la început. Mama mea, Dora Horwitz, mi-a oferit un ajutor prețios în timpul cât am scris această carte, preluând munca de descifrare și

dactilografiere a unor mari părți din manuscrisul original. Îi sunt recunoscătoare și ei și lui Florence Jordan pentru munca migăloasă de a transcrie și pentru numeroasele și bunele sugestii ce au rezultat din prima lectură pe care au făcut-o acestui material.

Selma H. Fraiberg